

ETNOLOGIE ȘI CULTUROLOGIE

Valentin ARAPU

FÂNTÂNA ÎN SISTEMUL DE VALORI ALE ROMÂNILOR: CONSTATĂRI ÎN BAZA DESCRIERILOR CĂLĂTORILOR STRĂINI DIN SECOLUL AL XIX-LEA (ASPECTE ISTORIOGRAFICE ȘI ETNOCULTURALE)*

CZU:398.3(=135.1)"XIX"

<https://doi.org/10.52603/rec.2025.37.01>**Rezumat****Fântâna în sistemul de valori ale românilor: constatări în baza descrierilor călătorilor străini din secolul al XIX-lea (aspecte istoriografice și etnoculturale)**

Fiind în trecere sau aflându-se o perioadă mai îndelungată în Moldova și Muntenia, călătorii străini din secolul al XIX-lea au lăsat posterității scrieri relevante din punct de vedere istoric și etnocultural. Îndeplinind variate misiuni de ordin diplomatic, confesional, științific, călătorii și exploratorii H. F. Desprez, Ū. Sándor, W. von Kotzebue, L. I. Pfeiffer, J. D. F. Neigebaur, J. H. A. Ubicini, R. Walsh și N. K. Giers, au descris multiple aspecte ale peisajului cultural, ale vieții cotidiene, marcate de tradițiile seculare. Un atribut omniprezent al peisajului cultural din principate îl constituiau fântânile, aflate într-un număr mare la marginea drumurilor, la intersecția căilor de comerț, în sate și orașe. Pentru călătorii străini fântâna simboliza ospitalitatea locuitorilor, oferindu-le drumetilor un loc de popas unde-și puteau potoli setea. Valoarea apei din fântâni, uneori o depășea ca preț pe cea a vinului, iar în timpul incendiilor din orașe, apa din fântâni oferea oamenilor salvarea mult râvnită, salvându-le viețile și averea. În percepțiile tradiționale ale românilor, cumpăna fântânii semnifica încercările prin care treceau oamenii. Tradițional, românii își întrețineau fântânile într-o stare bună, fiind, astfel, „spre laudă mai mare țării”.

Cuvinte-cheie: fântână, români, călători străini, apă, ospitalitate.

Резюме**Колодец в системе ценностей румын: констатации на основе описаний иностранных путешественников XIX в. (историографические и этнокультурные аспекты)**

Проезжая транзитом через Молдову и Валахию или пребывая в них длительное время, иностранные путешественники XIX в. оставили потомкам ценные с исторической и этнокультурной точки зрения сочинения. Выполняя различные дипломатические, религиозные и научные миссии, путешественники и исследователи Ф. И. Депрез, У. Шандор, В. фон Коцебу, Л. И. Пфейффер, И. Д. Ф. Нейгебауэр, Ж. Г. А. Убичини, Р. Уолш и Н. К. Гирс описали многочисленные аспекты культурного ландшафта, повседневной жизни, пронизанной многовековыми традициями. Повсеместным атрибутом культурного ландшафта в княжествах были колодцы, в большом количестве располагавшиеся по обочинам дорог, на пересечениях торговых путей, в селах и городах. Для иностранных путеше-

ственников колодец символизировал гостеприимство жителей, предоставляя путникам место для привала, где они могли утолить жажду. Ценность колодезной воды выражалась в том, что иногда она была ценнее вина, а во время пожаров в городах вода из колодцев несла людям желанное спасение, сохраняя их жизнь и собственность. В традиционных представлениях румын колодезный журавль был символом испытаний, через которые проходили люди. Традиционно румыны содержали свои колодцы в хорошем состоянии, «что весьма похвально для страны».

Ключевые слова: колодец, румыны, иностранные путешественники, вода, гостеприимство.

Summary**The well in the Romanian value system: findings based on the descriptions of XIXth century foreign travelers (historiographical and ethnocultural aspects)**

While passing through or staying for a longer period in Moldova and Muntenia, foreign travelers of the 19th century left behind historically and ethnoculturally significant works for their descendants. When carrying out various diplomatic, religious, scientific, traveling and research missions, H. F. Desprez, Ū. Sándor, W. von Kotzebue, L. I. Pfeiffer, J. D. F. Neigebaur, J. H. A. Ubicini, R. Walsh, and N. K. Giers described numerous aspects of the cultural landscape and everyday life marked by secular traditions. An integral part of the cultural landscape of the principalities were wells, which were found in large numbers on the sides of roads, at the crossroads of trade routes, in villages and cities. For foreign travelers, the well symbolized the hospitality of the locals, offering travelers a place to rest where they could quench their thirst. The price of well water sometimes exceeded the price of wine, and during fires in cities, well water offered people the salvation they desired, saving their lives and wealth. In traditional Romanian beliefs, the well's watershed symbolized the trials that people went through. Traditionally, Romanians kept their wells in good condition, thus "to the greater praise of the country".

Key words: well, Romanians, foreign travelers, water, hospitality.

Argument. În percepția populară a românilor, de datorită fiecărui om este ca pe durata vieții sale neapărat trebuie să sape o fântână, să construiască o casă și să sădească un copac. Toate cele trei acțiuni de repere existențiale fac parte din valorile culturale

și civilizaționale ale românilor, regăsindu-se totodată, într-o formă sau alta, și în alte culturi europene și extraeuropene. Procesul de săpare și de zidire a unei fântâni, pe lângă componenta sa pur tehnică, era condiționat de respectarea strictă a unor ritualuri și tradiții care-i ofereau întregii procesiuni o aură de puritate, de sacralitate, de înălțare spirituală a participanților la acest act de edificare, în mod nemijlocit a celor care au depus munca respectivă, cât și a tuturor oamenilor care vor sorbi din apa dătătoare de viață.

În notele și jurnalele de călătorie ale călătorilor străini din secolul al XIX-lea, fântâna apare ca un element omniprezent al peisajului cultural din mediile rural și urban, fiind de cele mai dese ori plasată în locurile de popas, în preajma hanurilor, la periferia orașelor, pe marginea sau la intersecția unor drumuri de țară sau căi de comerț. Narațiunile călătorilor străini reflectă în mare parte viziunile și concepțiile asupra lumii ale autorilor, gradul lor de instruire și de cultură.

Pe dimensiunea imagologică, descrierea fântânilor din spațiul românesc de către călătorii străini, face parte din percepțiile *celuilalt* sau *a străinului*, privind amenajarea și întreținerea surselor de apă în Moldova și Muntenia. Relevant este faptul că autorii notelor de călătorie comparau situația existentă în principate cu cea din țările lor de origine, identificând unele asemănări și deosebiri în privința aspectului exterior, a întreținerii și utilității practice a fântânilor în cadrul vieții cotidiene și a activităților comunitare obișnuite și de circumstanțe majore cum erau, de exemplu, incendiile devastatoare din orașe.

De actualitate sunt observațiile călătorilor străini din secolul al XIX-lea privind calitatea apei din fântâni, gradul ei de poluare și potabilitate în dependență de relief, regiune geografică și măsurile de salubritate, aplicate de oamenii de rând și de autoritățile publice ale timpului.

Fântânile – semne ale ospitalității. Autorul francez Hippolyte Félix Desprez (1819–1898) a fost interesat și pasionat de istoria românilor, de rolul lor în cadrul civilizației europene. Hippolyte Desprez a fost diplomat de meserie, reprezentând Franța în rang de ambasador la Congresul de la Berlin. În anul 1880 a fost desemnat ambasador pe lângă Sfântul Scaun. Hippolyte Desprez a fost un cunoscut filoromân, a scris articole dedicate mișcării de eliberare a românilor pe care le-a publicat înainte de revoluția din 1848. A întreprins câteva călătorii în spațiul românesc, trecând prin Banat și Transilvania. În vara anului 1846 a vizitat orașele Oradea, Cluj, Alba Iulia și București. În articolul său „La Moldo-Valachie et le mouvement roumain” (1 ianuarie 1848) Hippolyte

Desprez accentua că Țara Românească și Moldova urmează să fie leagănul viitorului stat român (Desprez 2007: 651).

Hippolyte Desprez relevă că la o anumită distanță de București se dezvoltă o frumusețe aparte a locurilor, iar cele „câteva fântâni cu cumpănă, puse de-a lungul drumului, sunt semnele unei ospitalități prevăzătoare”. Autorul constată că în București călătorii ajung „epuizați de oboseală” pe un drum penibil, „dar încântați de frumusețea locurilor și de cea a locuitorilor”. Astfel, acele fântâni cu cumpănă ca semne de ospitalitate le ofereau călătorilor un loc de popas și o gură de apă „în mijlocul unei stepe necultivate, părăsite, monotone” (Desprez 2007: 660).

Fântânile – „spre laudă mai mare țării”. Deși nu și-a propus să descrie viața românilor din Muntenia, totuși, prelatul unitarian Ürmösy Sándor (1820–1908) a reușit să ofere câteva detalii prețioase despre ambianța drumurilor pe care le-a parcurs. Ürmösy Sándor provine dintr-o familie de armeni din Transilvania, este preot unitarian. A întreprins două călătorii în Muntenia, în anii 1841 și 1843, vizitând orașele Târgoviște, Pitești, Râmnicu-Vâlcea și Brăila. În anul 1844 a publicat la Cluj lucrarea „Ungurii emigrați în Țara Românească. După însemnările de călătorie a lui Ürmösy Sándor”. Deși s-a interesat mai mult de comunitățile religioase maghiare, totuși, Ürmösy Sándor „a consemnat și multe lucruri de interes mai general” (Sándor 2007: 314).

În drumul de la Ploiești la București, Ürmösy Sándor se arată impresionat de „doar un singur (lucru), care servește spre laudă mai mare țării: fântânile de lângă drum. Acestea pot fi întâlnite de călători la fiecare sfert de oră. Cu toate că apa lor este aproape de nebăut pentru oameni, ele promit a fi veșnice, căci pentru păzirea lor de distrugere se strânge vamă de la fiecare călător. Din acești (bani) sunt angajați, chiar și pentru curățirea lor, oameni potriviți” (Sándor 2007: 321).

Fântâna – loc de popas. Scriitorul și diplomatul cu origini germane Wilhelm von Kotzebue (1813–1887), s-a aflat în serviciul curții imperiale de la Sankt-Petersburg. Pe parcursul activității sale a îndeplinit funcția de consul al Rusiei în Iași. În 1840 a venit în Moldova, căsătorindu-se cu Aspasia Cantacuzino, fiica lui Gheorghe Cantacuzino și a Elenei Gorciacov. În anul 1860 a publicat în limba germană lucrarea „Tablouri și schițe din Moldova” („Aus der Moldau. Bilder und Skizzen”). Lucrarea a fost tradusă în limba română și publicată în anul 1884 (Kotzebue 1884).

Wilhelm von Kotzebue descrie o vânătoare în Moldova, fiind fascinat de „singurătatea pădurii”, descrie popasul participanților pe un deal, „sus de tot”,

unde se afla o „fântână cu apa cea mai limpede”. Pentru călătorul străin fântâna simbolizează în primul rând locul de popas unde s-au oprit, s-au răcorit la izvor, hotărând să se odihnească puțin, deoarece soarele era încă „sus pe cer” (Kotzebue 1884: 7).

Fântânile din Galați. O descriere inedită a situației de aprovizionare cu apă potabilă în orașul portuar Galați îi aparține călătoarei Laura Ida Pfeiffer (1797–1858), de fapt este unica femeie care a lăsat posterității însemnări prețioase despre aflarea sa de scurtă durată în trei orașe românești. Laura Ida Pfeiffer s-a născut la Viena, devenind una dintre cele mai cunoscute călătoare din secolul al XIX-lea. A călătorit prin țările Europei, Asiei, în anii 1846–1848 a întreprins o călătorie în jurul lumii. În 1842, în drum spre Ierusalim, pe bordul vaporului care urma s-o ducă pe Dunăre și Marea Neagră, a poposit pentru scurt timp în Orșova (28 martie), Giurgiu (31 martie) și Galați (3 aprilie). A descris călătoria sa și situația porturilor românești pe care le-a vizitat (Pfeiffer 2007: 203).

Ajunsa la Galați, Laura Ida Pfeiffer constată o situație deficitară în ceea ce privește aprovizionarea cu apă potabilă a orașenilor, în pofida faptului că orașul este așezat pe malul Dunării. Atât în case, cât și în piețele publice nu pot fi găsite fântâni sau cișmele. Orașenii sunt nevoiți să transporte apa de care au nevoie de la Dunăre, fiind „o mare dificultate pentru cei săraci și o cheltuială considerabilă pentru cei avuți”. Prețul apei este destul de ridicat, mai ales pe timp de iarnă „în cartierele cele mai depărtate ale orașului”, un poloboc de apă „costă între 10 și 12 creștari (circa 4 sau 5 penny)”. În Galați sunt atestați într-un număr mare comerțanții de apă, „la fiecare colț pot fi întâlniți sacagii cu mici cărucioare încărcate cu poloboace cu apă”. Laura Ida Pfeiffer relevă că s-au făcut numeroase încercări de săpare a fântânilor, dar în unele cazuri, când „apa a fășnit din pământ”, întotdeauna ea „avea un gust sălcii” (Pfeiffer 2007: 209).

Apa și vinul. De o valoare incontestabilă sunt memoriile scrise de Johann Daniel Ferdinand Neigebaur (1783–1866), teolog și jurist german care între anii 1843 și 1845 a deținut funcția de consul general al Prusiei în Principatele Române cu reședința la Iași, timpul petrecându-l și la București. Memoriile sale au fost publicate în anul 1864 la Leipzig, sub pseudonim, capitolul 36 din lucrare fiind dedicat Moldovei și Țării Românești – „Descrierea Moldovei și Țării Românești” (Neigebaur 2007: 234-236).

Autorul relevă că în Țara Românească fântânile sunt „acum uneori neglijate”. Totodată, persistă „obiceiul de a construi fântâni”, accentuând în mod eronat că obiceiul construcțiilor de utilitate publică

din Țara Românească și Moldova, precum spitale, hanuri, fântâni, conducte de apă și poduri, ar fi de sorginte islamică (Neigebaur 2007: 241).

În București, Johann Daniel Ferdinand Neigebaur afirmă că lipsesc „fântâni împodobite”, deși au fost întreprinse anumite acțiuni în această privință. De exemplu, fostul secretar de stat E. Suțu „a încercat să construiască o fântână arteziană, dar a dat greș”. Totodată, în oraș sunt o sumedenie de puțuri și „vin de la decedați evlavioși, care, de obicei, aparțin claselor celor mai sărace ale locuitorilor” (Neigebaur 2007: 259).

În Iași, Neigebaur descrie că apa era adusă printr-o conductă (formată din tuburi subterane, „făcute din pământ ars”) care „captează câteva izvoare ce se găsesc la câteva ore dincolo de Tătărași, „apa fiind silită să coboare și să urce la mai multe sute de picioare înainte de a ajunge la fântânile care o împart, nu rezistă la această presiune și fac astfel ca adesea orașul să fie lipsit de apă”. În Iași, unii boieri țineau în curțile lor „o căruță cu boi și un servitor” care aducea apă „de la izvoarele de pe Galata și Repedea la o distanță de o oră până la două” (Foto 1, 2 și 3)¹. Unii locuitori ai Iașului plăteau lunar câte doi ducăți pentru „ca să li se aducă apă acasă”. Unele mănăstiri au săpat fântâni, dar „apa lor este sărată”. Neigebaur descrie cu amuzament cazurile când în unele case, la repezeală nu se găsea apă pentru spălatul mâinilor și atunci stăpânului i „se duce din vecini ori de la cârciumă vreo sticlă de vin pentru a face același serviciu”. Autorul german amintește că „în timpul pârjolului cel mare din 1844, lipsa de apă a fost atât de mare că se plătea găleata de apă un ducat și pentru stingerea focului s-au turnat peste foc multe tone de vin și oțet” (Neigebaur 2007: 270).

Un alt lucru care „n-a fost mulțumitor” în timpul acestui incendiu de proporții, a fost presupusul comportament nedemn al unor pompieri. Deși exista „o companie de pompieri bine organizată și mai multe foșoare pentru observare”, se spunea că în ziua incendiului o parte dintre ei au fost trimiși „să aducă fân pentru o înaltă personalitate de la țară”, iar pompierii rămași în oraș „se ocupau cu vânzarea apei de stins”. Neigebaur se arată nedumerit că în pofida faptului că acest zvon nu s-a adevărit, fiind „de mirare mai mult că zvonul acesta n-a bătut la ochi” (Neigebaur 2007: 270).

Prejudecăți cu origini antice. Printre autorii occidentali, care au nutrit simpatii față de poporul român, se remarcă Jean Henri Abdolonyme Ubicini (1818–1884). Despre viața sa se cunoaște că a absolvit cursurile liceului din Versailles (1836–1838), ulterior a predat retorica, în 1846 a vizitat Italia, după care a călătorit în Grecia, Imperiul Otoman și

Țara Românească. Ubicini s-a aflat la București în timpul revoluției din 1848, împrietenindu-se cu majoritatea fruntașilor revoluției. În timpul evenimentelor revoluționare a îndeplinit funcția de secretar al Locotenentei Domnești. După reprimarea revoluției Ubicini a plecat mai întâi la Constantinopol, ulterior în Franța. Ubicini a publicat numeroase lucrări dedicate evenimentelor din Muntenia. A nutrit simpatii față de poporul român, scriind și o istorie a românilor, pe care din cauza decesului (27 octombrie 1884) nu a reușit să o ducă la capăt. În lucrarea sa „Valahia în 1848. Amintiri și întâmplări din călătorie (Scrisoarea I-III)”, Ubicini descrie un șir de superstiții „răspândite la țară, în Moldo-Valahia”. Autorul susține că aceste superstiții amintesc de obiceiurile și prejudecățile antice. Astfel, „țărancă când a umplut cofița sa la fântână nu uită niciodată să sufle pe suprafața <apei> și să împrăstie pe pământ puțin lichid, ca o libație în <cinstea> nimfei izvorului” (Ubicini 2009: 282).

Semnificația cumpenei în viață. Un călător foarte atent la detaliile tradiționale ale habitatului rural a românilor a fost Robert Walsh (1772–1852). Autorul este al doilea fiu al negustorului John Walsh din Waterford. Robert Walsh a studiat medicina, iar în 1802 a „fost rânduit preot”. Din 1820 a fost capelan al ambasadei britanice la Constantinopol. A vizitat Malta, Grecia, mai multe orașe din Asia Mică. În vara anului 1824 a străbătut în grabă Muntenia, Transilvania și Banatul, fiind nevoit să se ferească de ciuma care bântuia în București. Robert Walsh și-a descris călătoria sa prin spațiul românesc în lucrarea „Narrative of a Journey from Constantinople to England” (London, 1828). Scrierea sa s-a bucurat de popularitate, fiind tradusă și publicată în limbile franceză (Paris, 1828), germană (Dresda și Leipzig, 1828) și olandeză (Amsterdam, 1829). Robert Walsh nuanța faptul că un „român când se află la vreo cumpănă face jurămintă să ridice, înainte de moarte, un pod, o fântână sau o cruce: cea din urmă pare să fie preferată, căci aceste monumente sunt mult mai numeroase decât celelalte două” (Walsh 2005: 109).

Similitudini manipulate. Aspirațiile imperiale ruse în Principatele Române au fost exprimate în scrierile lui Nicolai Karlovici Giers (1820–1895). Despre viața sa se cunoaște că provine din înaintași de origine suedează și germană, care s-au stabilit în Rusia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. A urmat o strălucită carieră diplomatică, avansând treptat de la copist în Departamentul Asiatic și până la ministru. În octombrie 1841 a fost numit al doilea dragoman al consulatului rus din Moldova, primind un salariu modest de 800 de ruble de argint pe an. În anul 1844 a fost numit agent al carantinei din Scu-

leni cu un salariu anual de 1200 de ruble de argint. S-a aflat în Moldova până în anul 1847, iar în 1849 s-a căsătorit cu Olga Cantacuzino care era fiica lui Egor Matveevici Cantacuzino și nepoata prințului Alexandr Mihailovici Gorceakov, ajuns ministru de externe al Imperiului Rus. Nicolai Karlovici Giers a ocupat ulterior mai multe funcții importante în cadrul Ministerului de Externe, ajungând din 1882 ministru, funcție pe care o va deține până în anul morții sale (1895) (Giers 2007: 56-57).

În memoriile sale N. K. Giers (1820–1895) scrie cu admirație despre administrația rusească în principate și cu dispreț și ură despre turci, evrei, țigani și birjarii muscali din secta scopiților². Autorul descrie în mod tendențios populația satelor, în special, țăranii care după el sunt „singurii români puri”, de origine romană sau latină, dar totuși ei „seamănă cu slavii”. Diplomatul îi asociază pe moldo-vlahi rușilor, „în mod special ucrainenilor”. Pentru a-și susține această afirmație N. K. Giers afirmă că, deși satele moldovenești diferă puțin de cele din Rusia Mică, totuși în privința caselor (*mazanki*) răsfricate, acoperite cu stuf, a fântânilor, ustensilelor casnice, a îmbrăcămintei și textilelor cu motiv roșu există multe similitudini (Giers 2007: 89). Pentru M. K. Giers regiunea dintre Iași și Vaslui „seamănă cu sudul Rusiei” și la fel ca acolo „la intrarea în fiecare orașel este o fântână cu cumpănă enormă și o căldare pentru scos apă” (Giers 2007: 69).

Concluzii. Majoritatea autorilor occidentali au descris fântânile întâlnite în cale prin prisma valorilor culturale, a utilității lor publice și a manifestării ospitalității din partea locuitorilor. În notele de călătorie este constatat faptul că fântâna este de real folos pentru călători, pentru drumeți, pentru vânători, apa ei întreținând atât viața oamenilor, cât și a animalelor de tracțiune. Dificultățile aprovizionării cu apă potabilă sunt semnalate de către Laura Ida Pfeiffer care, vizitând orașul Galați, constata că apa din fântâni avea un gust sălcu, astfel că oamenii erau nevoiți să se aprovizioneze cu apă din Dunăre. Insuficiența apei potabile a favorizat activitatea sacagiilor, a vânzătorilor de apă, prețul căreia le aducea venituri importante. De altfel, comerțul cu apă înflorea și în alte orașe din spațiul românesc.

În sistemul de valori ale românilor, fântâna juca un rol important, cumpăna fântânii simboliza încercările, necazurile și încurcăturile la care erau supuși oamenii. Robert Walsh observase că dacă cineva dintre români era pus în cumpănă, atunci jura că va ridica înainte de moarte un pod, o fântână sau o cruce, percepția respectivă, supraviețuind până în zilele noastre în anumite zone etnografice ale spațiului românesc.

Totodată, Nicolai Karlovici Giers, fiind autor cu origini occidentale, dar aflat în serviciul politic și diplomatic al Imperiului Rus, descria realitățile din Moldova și Muntenia prin prisma unei mentalități imperiale, părtinitoare, deseori denigratoare la adresa pământenilor și a grupurilor minoritare, cu perspective propagandistice de „îmbunătățire” a situației existente printr-o potențială implicare a metropolei ruse pe care o reprezenta și o servea cu obediență. Demnitarul rus, în mod manipulator, a încercat să identifice mai multe similitudini dintre fântânile din Moldova și cele din sudul Rusiei.

Relevant este faptul că imaginea fântânilor din Moldova și Muntenia aducea beneficii imagologice ambelor principate, subscriind în acest sens Ūrmösy Sándor care, chiar dacă nu era mulțumit de taxele plătite de călători pentru întreținerea fântânilor, totuși recunoștea că aceste fântâni de pe marginea drumului se întâlnesc la fiecare sfert de oră și servesc „spre laudă mai mare țării”. Realmente, majoritatea călătorilor străini apreciau în mod pozitiv prezența fântânilor în cadrul peisajului cultural românesc, iar unii dintre ei chiar le descriau cu admirație atât pentru structura lor pitorească cât și pentru multiple tradiții și percepții ale locuitorilor privind simbolurile și semnificațiile acestor surse de apă.

Note

* Acest articol a fost elaborat în cadrul subprogramului de cercetare: 170101 – Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene.

¹ Actuala fântână din curtea Mănăstirii Galata a fost săpată și zidită în anul 1923. Cu siguranță, în curtea mănăstirii a existat o fântână mai veche. La fel de veche pare a fi și cișmeaua care astăzi este îmbrăcată în piatră, în vârf fiind instalată o cruce masivă de piatră. Neigebaur vorbește de mai multe izvoare de pe Dealul Galata, izvoare din care și se aprovizionează cu apă potabilă o bună parte a populației orașului Iași.

² Secta „porumbeilor albi”, cunoscută și ca a „mieilor Domnului” sau „scopiți/scopti”, își are originea în secolul al XVIII-lea, fondator al căreia este considerat Kondratii Selivanov. Scopii se asemanau, în viziunile lor religioase, cu „hristoverii” (хлысты) care se autobicuiuau. Ritul „porumbeilor albi” are și multe tangențe cu cel al lipovenilor. Adepții sectei „porumbeilor albi” considerau că unica cale de mântuire a sufletului este „înlăbirea”, adică înlăturarea organelor genitale, astfel bărbații erau castrați, iar femeile le erau aplicate „stampile”, inclusiv prin extirparea sânilor (Панченко 2002: 365-388; Arapu 2019: 116).

Referințe bibliografice / References

Arapu V. Observații ecleziastice, religioase și confesionale în „Însemnările guvernatorului” Basarabiei, Serghei Dmitrievici Urusov (1903–1904). In: Buletinul Informativ al Simpozionului Național „Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Moldovei”. Vol. V. Piatra Neamț: Editura Cetea Doamnei, 2019, 113-122.

Desprez Hippolyte Félix (1819–?). Biblia și țigani Orientului. In: Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea: Serie Nouă. București: Editura Academiei Române, 2004–... Vol. IV: (1841–1846). P. Cernovodeanu (red.), D. Bușă (coord.), 2007, 650-668.

Giers Nikolai Karlovici (1820–1895). Prima mea călătorie în Moldova (septembrie–octombrie 1841). In: Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea: Serie Nouă. București: Editura Academiei Române, 2004–... Vol. IV: (1841–1846). P. Cernovodeanu (red.), D. Bușă (coord.), 2007, 56-93.

Kotzebue W. de. Din Moldova. Descrieri și schițe. București: Editura Haimann, Librar-Editor, 1884.

Neigebaur Johann Daniel Ferdinand (1783–1866). Descrierea Moldovei și Țării Românești. In: Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea: Serie Nouă. București: Editura Academiei Române, 2004–... Vol. IV: (1841–1846). P. Cernovodeanu (red.), D. Bușă (coord.), 2007, 234-281.

Pfeiffer Laura Ida (1797–1858). Relatarea călătoriei pe Dunăre (1842 martie 28–aprilie 3). In: Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea: Serie Nouă. București: Editura Academiei Române, 2004–... Vol. IV: (1841–1846). P. Cernovodeanu (red.), D. Bușă (coord.), 2007, 203-211.

Sándor Ūrmösy (?–?). Ungurii emigrați în Țara Românească. După însemnările de călătorie a lui Ūrmösy Sándor. In: Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea: Serie Nouă. București: Editura Academiei Române, 2004–... Vol. IV: (1841–1846). P. Cernovodeanu (red.), D. Bușă (coord.), 2007, 314-333.

Ubicini Jean Henri Abdolonyme (1818–1884). Valahia în 1848. Amintiri și întâmplări din călătorie. In: Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea: serie nouă. București: Editura Academiei Române, 2004–... Vol. V (1847–1851). D. Bușă (coord.), 2009, 248-285.

Walsh Robert (1772–1852). 1824. Descrierea călătoriei prin Țara Românească și Transilvania. In: Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea: serie nouă. București: Editura Academiei Române, 2004–... Vol. II (1822–1830). P. Cernovodeanu, D. Bușă (coord.), 2005, 98-138.

Панченко А. А. Христовщина и скопчество: фольклор и традиционная культура русских мистических сект. Москва: ОГИ, 2002. / Panchenko A. A. Hristovshchina i skopchestvo: fol'klor i tradicionnaja kul'tura russkikh misticheskikh sekt. Moskva: OGI, 2002.

Foto 1. Fântâna din curtea Mănăstirii Galata.
Foto: Valentin Arapu (19.08.2023)

Foto 2. Placă instalată lângă fântâna din curtea Mănăstirii Galata. Textul Memorandumului: „În anul 1923 april – mai, s-a săpat zidit și sfințit fântâna din curtea Sfintei Mănăstiri Galata când acest local era ocupat de închisoarea militară a Corpului 4 Armată. Lucrarea s-a făcut pentru binele obștesc din inițiativa și stăruințele căpitanului Manoliu Mina Comandantul închisoarei militare”. Foto: Valentin Arapu (19.08.2023)

Foto 3. Cișmea cu cruce de piatră edificată în curtea Mănăstirii Galata. Foto: Valentin Arapu (19.08.2023)

Valentin Arapu (Chișinău, Republica Moldova).
Doctor în istorie, Institutul Patrimoniului Cultural.

Валентин Арапу (Кишинев, Республика Молдова). Доктор истории, Институт культурного наследия.

Valentin Arapu (Chisinau, Republic of Moldova).
PhD in History, Institute of Cultural Heritage.

E-mail: valarapu@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1103-9758